

СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОГО ПАРКУ ЯК ОБ'ЄКТА ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Дерид І.О., аспірантка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Стаття присвячена проблемі побудови розвинутої інноваційної інфраструктури. Інноваційна інфраструктура є своєрідним мостом між результатами наукових досліджень і ринком, державою і бізнесом. В роботі аналізуються такі суб'єкти інноваційної інфраструктури, як технологічні парки.

Ключові слова: інноваційна інфраструктура, інновації, технопарки, економіка знань.

Статья посвящена проблеме построения развитой инновационной инфраструктуры. Инновационная инфраструктура является своеобразным мостом между результатами научных исследований и рынком, государством и бизнесом. В работе анализируются такие объекты инновационной инфраструктуры, как технологические парки.

Ключевые слова: инновационная инфраструктура, инновации, технопарки, экономика знаний.

The article is deals with the problem of building developed infrastructure of innovations. Innovation infrastructure is a kind of bridge between scientific research results and market, government and business. In the text technological parks are analysed as the object of innovation infrastructure.

Key words: innovation infrastructure, innovations, technological parks, knowledge – based economy.

Вступ. Нині Україна вважається офіційно визнаною країною із ринковою економікою, але слід зазначити, що такий статус не гарантує успішного входження держави на світовий ринок і можливості зайняти там свою нішу. Перед Україною, як і перед іншими країнами, що пройшли шлях трансформації від командно-адміністративної економіки, стоїть стратегічне завдання формування інноваційно орієнтованої економіки.

Характерними ознаками інноваційних економік і факторами, що сприяють їх успішному функціонуванню, є, по-перше, нова ідеологія розвитку і адекватна їй державна політика, яка дозволяє концентрувати ресурси суспільства на чітко окреслених державою національних пріоритетах і забезпечує правову, фінансову та інституційну їх підтримку; по-друге, наявність у пріоритетних галузях великих національних компаній, що здійснюють масштабні програми виробництва і просування на ринки конкурентоспроможної продукції, по-третє – сучасна мережа інноваційної інфраструктури. Далі йдуть ефективні науково-технічні і освітянські комплекси, розвинений малий і середній наукомісткий бізнес, технологічно організовані виробництва, а також культура і традиції інноваційного підприємництва.

Інноваційний розвиток економіки притаманний всім розвиненим країнам світу, який є одночасно фактором і результатом економічного піднесення країн [1, с.9]. Інноваційний шлях розвитку задекларований в Україні, про що свідчать законодавчі акти, зокрема, Закон України "Про інноваційну діяльність", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків", "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", "Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків", "Про інвестиційну діяльність", "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі", "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг", Розпорядження Кабінету міністрів України від 6 червня 2007 року № 381-р «Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2008 – 2012 роки».

Проте, на жаль, слабкі темпи збільшення інноваційності виробництва наводять на думку, що для ефективного реалізації усіх вищезазначених законодавчих актів необхідно підвести економічне розуміння самих інновацій, механізму їх зародження і реалізації.

Постановка задачі. Проаналізувати сутність технологічних парків як об'єктів інноваційної інфраструктури. Визначити їх функції і особливості функціонування в транзитивній економіці.

Результати. У світовій економічній літературі "інновація" інтерпретується як перетворення потенційного науково-технічного прогресу в реальний, тобто в такий, що втілюється в нових продуктах і технологіях. Проблемою нововведень в нашій країні впродовж багатьох років займалися в рамках економічних досліджень НТП [2].

У своїй монографії І.Єгоров використовує для охарактеризування сутності інновацій визначення, що дається Євросоюзом, тобто їх розуміння як успішного виробництва, адаптації чи використання нововведень в економічному чи соціальному середовищі [3]. Таке визначення вже саме по собі передбачає наявність певного виду ринкової інфраструктури, яка б забезпечувала інноваціям вихід на ринок і реалізацію шляхом суспільного вживання.

Проблема значення інфраструктури в економічній системі належить до недостатньо опрацьованих у вітчизняній науковій літературі.

В економічній літературі колишнього СРСР вивчення проблеми інфраструктури почалось лише в 70-ті роки. Для цього було багато причин. По-перше, в умовах командно-адміністративної системи інфраструктурі відводилася підпорядкована функція, другорядна роль серед пріоритетів розвитку окремих галузей і секторів економіки. По-друге, після проголошення незалежності пострадянських республік розуміння важливості інфраструктурного забезпечення ринкових реформ довгий час не досягало належного рівня.

Будь-якій системі для функціонування та розвитку потрібні сполучні ланки, що дають змогу підтримувати і прискорювати зв'язок між її головними складовими. Такі сполучні ланки дістали назву „інфраструктура” (від лат. *infra* – нижче, під; *structure* – будова, взаємо розташування) – сукупність взаємопов'язаних структур обслуговування, що становлять та/або забезпечують основу для розв'язання певної проблеми. В економічній сфері функцію таких ланок виконує економічна інфраструктура, що уможливорює взаємини між головними суб'єктами економічних відносин – постачальниками економічних ресурсів або товарів та їхніми безпосередніми споживачами.

З точки зору свого походження чи природи, ринкова інфраструктура є нічим іншим, як інституційованою трансакцією, тобто найважливішими її елементами є відповідні інститути.

Видом ринкової інфраструктури, що забезпечує розвиток і ефективність інноваційних процесів, є інноваційна інфраструктура. Це інституційне поле, в якому зароджуються, матеріалізуються і через комерційне використання набувають ознак інноваційного продукту науково-технічні ідеї, які виникають на тих чи інших етапах суспільного розвитку [4, с.27].

Слід зазначити, що не зважаючи на збільшення кількості наукових праць, присвячених інноваційній інфраструктурі, й досі існують суперечності у підходах до її визначення і структури. Так, у наукових статтях і законодавчих актах зазвичай не приділяється належної уваги до того, як називати складові інноваційної інфраструктури. Але Жилінська О.І. та Чеберкус Д.В. навпаки, у своїй статті заперечують можливість такого лібералізму у термінах [5, с.58]. По-перше, результатом діяльності інноваційної інфраструктури є посередницька послуга, а не інноваційний продукт, який є результатом діяльності інноваційного підприємства як суб'єкта інноваційної діяльності. Хоча є такі інноваційні підприємства, що одночасно розробляють, виробляють і реалізують інноваційні продукти, здійснюючи тим самим і частину діяльності, що функціонально належить інноваційній інфраструктурі [4, с.28]. Водночас такі утворення інноваційної інфраструктури, як технопарки і технополіси, виконують інноваційно спрямовану виробничу функцію попри головне спрямування на виконання функцій, покладених на інноваційну інфраструктуру, а тому можуть вважатися інноваційними підприємствами, що і зазначено у Законі України «Про інноваційну діяльність» [6].

По-друге, як зазначає О.Жилінська, недоцільним є також вживання терміну „елементи інноваційної інфраструктури”, оскільки термін „елемент” означає неподільний у межах певного аналізу об'єкт дослідження. Серед організацій інноваційної інфраструктури таким умовам відповідає лише бізнес-інкубатор, тоді як інноваційні центри, технопарки і технополіси створюються за модульним принципом, базуючись на простіших утвореннях. Сумнівним є також об'єднання подібних організацій під поширеною назвою „інноваційні структури”, адже до таких інноваційних структур слід відносити й інноваційні підприємства, що докорінно відрізняються за своїм призначенням.

Автор вважає за доцільне вирізняти у складі інноваційної інфраструктури саме її об'єкти, ефектом від функціонування яких є зменшення інформаційної асиметрії в інноваційній сфері та пришвидшення отримання квазірентних доходів – надприбутків, отриманих у певному періоді від відтворюваних, не пов'язаних з експлуатацією природних ресурсів факторів: технологічних, інтелектуальних, при використанні організаційних і управлінських нововведень, у результаті залучення представників із вищою освітою тощо.

Поява інноваційної інфраструктури зумовлена потребою суб'єктів інноваційної діяльності у функціях, які вона спроможна реалізувати, а також тим, що об'єкти інноваційної діяльності, за умови існування та функціонування інноваційної інфраструктури, досягають вищого рівня ефективності, аніж без неї.

Кожній країні притаманні певні особливості процесів формування і розвитку інноваційної інфраструктури та її об'єктів, що зумовлено конкретними економічними і соціальними особливостями і потребами національної економіки, а головне – з урахуванням існуючих можливостей щодо людських, матеріальних, фінансових ресурсів та нагромадженого інноваційного потенціалу [4, с.29].

До 2005 р. єдиними реально діючими і суворо контрольованими об'єктами інноваційної інфраструктури в Україні були технопарки.

Міжнародна асоціація технопарків на початку 2002 р. запропонувала визначення технопарків як організації, що управляється спеціалістами, головною метою яких є підвищення добробуту місцевої спільноти шляхом просування інноваційної культури, а також конкуренції інноваційного бізнесу і наукових організацій. Для досягнення цієї мети технопарк стимулює і управляє потоками знань і технологій між університетами, науково-дослідницькими інститутами, компаніями і ринками. Надаючи інкубаційні послуги новим інноваційним компаніям, тим самим технопарк полегшує їх створення і зростання.

У світовому розвитку „наукових парків” чітко просліджуються два етапи:

- 60-ті роки, коли виникла більшість „наукових парків” на їх „батьківщині” – в США і з’явилися зародкові їх форми у західноєвропейських країнах – Великобританії, Франції, ФРГ;

- 80-ті роки, на початку яких почало формуватися друге покоління „наукових парків” в США і західноєвропейських країнах, з’явилися „наукові парки” в країнах, де їх раніше не було (Японії та інших країнах Далекого Сходу), багатоманітність парків поповнилася новими їх різновидами [8].

Таким чином виділяють зазвичай декілька типів „наукових парків”:

а) власне „наукові” парки; б) дослідницькі парки, що відрізняються від перших тим, що в їх межах нововведення розробляються лише до стадії технологічного прототипу; в) інкубатори (спочатку США) та інноваційні центри (Німеччина і Великобританія, у межах яких університети „забезпечували дах” компаніям, що утворилися, надаючи їм за відповідну орендну платню землю, приміщення, доступ до лабораторного обладнання та послуг.

У вищенаведеному визначенні навмисно використовується широке розуміння технопарку, аби ліквідувати розбіжності між їхніми видами, об’єднавши під одним поняттям – «технопарк».

Відповідаючи на питання, навіщо потрібні технопарки та інноваційна інфраструктура взагалі, нагадаємо, що ідеї, які виникають у сфері науки, повинні дуже швидко надходити до сфери виробництва і перетворюватись на товар. Світовий досвід доводить, що країни, які прагнуть стати лідером в обраній сфері техніки і технології, починають виробляти знання у даній сфері в своїй країні. Це пояснюється необхідністю мати мінімально короткий інноваційний цикл.

Перший технопарк на базі вищого навчального закладу виник в США в 1947 р. у місті Бостон. У цій же країні була реалізована концепція створення одного з перших технологічних парків на початку 1950 років у Пало-Альто, Каліфорнія (США), на базі Стенфордського університету. Щоправда в подальшому цей технопарк виріс до масштабів технополісу відомого нині під назвою „Силіконова долина”.

Взагалі, появи в США високотехнологічних підприємств і зародків інноваційної інфраструктури сприяла «холодна війна», адже фінансування розробок і виготовлення нових видів зброї було найбільш прибутковим бізнесом, а при цьому як побічні галузі отримували наукову і грошову підтримку й інші наукомісткі галузі, наприклад, електроніка [9, с.162].

Технопарк покликаний обслуговувати починаючих підприємців, вчених, розробників, інженерів із метою швидкого і прямого впровадження розробок і бізнес-планів. Зазвичай, автор ідеї подає адміністрації технопарку свій проект у вигляді бізнес-плану. Якщо проект приймається, автор стає клієнтом технопарку, йому надається виробничий модуль технопарку, де він працює. Клієнти технопарку на пільгових умовах користуються телекомунікаційними послугами, бухгалтерією, консультаціями науковців і юристів. Для виконання проекту клієнту технопарк може надавати кредит, або його може надавати зацікавлений банк. Слід зазначити, що прибуток технопарк отримує лише, коли проект стає ефективним, отже, присутні значні часові лаги.

Причиною виникнення більшості технопарків є намагання вищих навчальних закладів отримати додаткові джерела фінансування окрім державного, чим і зумовлюється створення ними науково-дослідницьких підрозділів. За сприятливих умов і успіху наукової роботи деякі дослідження виростають до таких масштабів, що вимагають створення допоміжних інституційних одиниць, з яких і утворюється технопарк.

Згідно Закону України «Про науковий парк "Київська політехніка"», науковий парк виконує такі функції: здійснює повний комплекс заходів, спрямованих на інтенсифікацію процесів розроблення, виробництва та впровадження наукомісткої, конкурентоспроможної продукції на внутрішні та зовнішні ринки; координує наукову, інноваційну, виробничу та комерційну діяльність засновників і партнерів наукового парку; здійснює організацію і впровадження заходів щодо розвитку міжнародного та вітчизняного співробітництва у сфері інноваційної діяльності; сприяє залученню іноземних інвестицій; утворює інформаційно-методичне, правове та консалтингове забезпечення засновників і партнерів наукового парку, надає патентно-ліцензійну допомогу та інше [10].

Пільговий режим, за якого відбувалася інноваційна діяльність у межах вітчизняних технопарків, відповідно до Закону України „Про спеціальні режими інноваційної та інвестиційної діяльності технологічних парків”, на той період створював сприятливий інвестиційний клімат і сприяв виконанню технопарками всіх вищезазначених функцій. Загальна сума інвестицій на виконання інноваційних проектів технопарків становила майже 320 млн. грн. за цей період [5, с.69].

Однак в результаті моніторингу виконання інноваційних проектів технологічними парками було виявлено багато порушень як у ході реалізації інноваційних та інвестиційних проектів, так і у дотриманні належного режиму оподаткування і митного регулювання. Крім того, у деяких випадках рівень наукової новизни інноваційних проектів було визначено як низький, а в окремих випадках статус „інноваційного проекту” було надано безпідставно. У зв’язку з цим Законом України „Про бюджет на 2005 рік” були внесені суттєві зміни у Закон

України „Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків”, що виключали ряд пільг [11].

Після введення у 2005 р. мораторію на роботу технологічних парків у спеціальному режимі, їхнє функціонування опинилося під загрозою. Аргументами на користь скасування пільгового режиму для технопарків стали непрозорість фінансової діяльності деяких учасників цих структур, недотримання ними фінансової дисципліни та діяльність поза межами, встановленими законом.

Таким чином, уряд лишив технопарки єдиної форми державної підтримки, не звернувши уваги на світовий досвід, що свідчить про те, що технологічні парки обов'язково окупаються, але доходи у бюджет надходять не з парків, де проекти знаходяться на початкових затратних стадіях свого розвитку і потім ними комерціалізуються, а надходять до бюджету по мірі розширення виробництва, успішної діяльності компаній, що використали продукт технопарку, збільшивши свою конкурентоспроможність. Так, у Великобританії фінансування наукових парків від держави складає близько 60%, у Німеччині – 78%, у Франції – 74%, в Нідерландах – біля 70%, у Бельгії – майже 100% [12].

В січні 2006 р. Верховна Рада прийняла нову редакцію Закону „Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків ...” Пільги (за винятком несплаченого ПДВ) технопаркам було повернено. Однак боротьба проти пільг у владі продовжується, оскільки багато хто вважає, що пільги призведуть не до залучення інвесторів, а до нового шляху несплати податків.

Висновки. Досвід доводить, що найбільшого успіху технопарки досягають, якщо їх діяльність співпадає з інтересами не тільки центральних органів влади, але і органів місцевого самоврядування, підприємств і організацій даного регіону, спрямована на реалізацію наукових розробок в інтересах соціально-економічного розвитку регіону. Про це ж свідчить і світова статистика. Так, за даними сайту Міжнародної асоціації наукових парків, 45% опитаних вважає, що головною метою створення технопарків є регіональний і місцевий розвиток, більшість світових технопарків створено регіональними і місцевими органами влади і лише близько 26% – центральними органами влади [13].

Це пояснюється всесвітньою тенденцією до регіоналізації. Досвід розвинених країн свідчить про ефективність регіонального розвитку у глобальному просторі, активно утворюються єврорегіони. Виникають «нові економічні регіони» за прикладом вже створених в розвинених країнах світу. Це господарські співтовариства, засновані на просторовій локалізації визначених видів економічної діяльності для виробництва потрібної для ринку продукції [14, с.138]. «Нові економічні регіони» створюються з орієнтацією на локацію торгівлі фінансами, цінними паперами, інноваційними технологіями, тобто найбільш мобільними економічними ресурсами. Таким чином, для кожної економічно розвинутої країни невід'ємною частиною і передумовою її потенційного успіху при переході до «економіки знань» і регіональної структури є формування відповідної інноваційної інфраструктури на усіх рівнях: міжнародному, державному, регіональному, місцевому. Це вже саме по собі усуває сумніви місцевої влади стосовно необхідності підтримки об'єктів інноваційної інфраструктури, серед них і технопарків.

Література:

1. Александрова В., Скрипниченко М., Федулова Л. Прогнозування впливу інноваційних факторів на розвиток економіки України//Економіка і прогнозування.-2007.- №2.- С.9-27.
2. Инновационный менеджмент: Учебное пособие./ Под ред. П.Н.Завалина, А.К.Казанцева, Л.Э.Миндели.- СПб.: Наука, 2000.- 475 с.
3. Егоров И.Ю. Наука и инновации в процессах социально-экономического развития.- К.:ИВЦ Госкомстата Украины, 2006.- 334 с.
4. Якубовський М., Щукін В. Інфраструктура – фактор прискорення інноваційного розвитку промисловості// Економіка України.- 2007.- №2.- С.27.
5. Жилінська О., Чеберкус Д. Розвиток інноваційної інфраструктури// Фінанси України.- 2005.- №7.- С.57-67.
6. Закон України «Про інноваційну діяльність»// Відомості Верховної Ради України.- 2002.-№36.-226 с.
7. <http://www.kolesnikov-science.ru/chinn/inn-texno.html>
8. Рудакова И.Е. Инновационный процесс в странах развитого капитализма.- М.: МГУ, 1991.- 144 с.
9. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України.- К: Знання України, 2006.- 336 с.
10. Закон України “Про науковий парк “Київська політехніка””// Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2007.- № 10.- С.86-87.
11. Інноваційний розвиток України/ О.І.Волков, М.П.Денисенко, А.П.Гречан. Під ред. проф. О.І.Волкова.- К.: КНТ, 2006.- С.100.
12. www.liga.net/smi/show
13. <http://www.iaspworld.org>
14. Бубенко П.Т. Перспективи інноваційного розвитку регіонів // Інновації: проблеми науки і практики: Монографія.- Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2006.- 336 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2008 р.